

★
ZEKA ★
DOĞUŞTAN MI
GELİR,
SONRADAN MI
GELİŞİR

?

Bebeklerin zeka gelişiminin anne karnındayken başlayıp, çocukluk yıllarına kadar devam ettiğini biliyor muydunuz?

Peki çocuğunuzun zekâsını geliştirmek için size birçok görev düştüğünü?

YAZI MÜGE SERÇEK

Bebek ve çocukların zekâsını geliştirmek için neler yapılması gerektiğini Davranış Bilimleri Enstitüsü (DBE) Çocuk ve Genç Bölümü Uz. Klinik Psikolog Aslı Kızıltoprak Tuna'ya sorduk.

Zekâ nedir, geliştirilebilir mi?

Şimdiye kadar zekânın tanımı konusunda pek çok anlayış geliştirildi. Eski anlayışa göre zekâ, doğumla birlikte belirlenmiş olan, sabit ve değiştirilemeyecek bir kavramken günümüzde birçok alt yetenekten meydana geliyor. Bu yetenekler doğuştan getirildiği gibi sonradan da kazanılır ya da geliştirilir. Zekâ, çocukları sayısal verilere dayanarak sınıflandırmaktan ziyade, onların içlerinde var olan potansiyelleri anlamak, hangi alanlarda daha başarılı olabileceklerini ortaya çıkartmak için kullanılır.

Bebeğin zekâ gelişimi tam olarak ne zaman başlar?

Zekâ gelişiminin hamilelik döneminde başladığını söyleyebiliriz. Anneler beslenmeleri ve ruhsal hallerine dikkat ederek bebeklerinin zeka gelişimlerine katkıda bulunabilirler. Bu dönemde annenin öncelikle sağlık kontrollerini düzenli bir şekilde yaptırması, vitamin ve demiri eksik etmemesi, beslenmesine özen gösterip, ideal miktarda kilo alması ve düzenli bir şekilde egzersiz yapması bebeğin gelişimini önemli ölçüde etkiler.

Annenin mutlu olmasıyla çocuğun zekâsı arasında bir ilişki var mıdır?

Annenin mutlu ve neşeli olması, bebeğini isteyerek beklemesi ve onunla iletişim halinde olması bebekte güven duygusunun temellerini oluşturur. Yapılan araştırmalar anne karnındaki 5-6 aylık bebeklerin dışardan sesler duyduklarında tepki gösterip kalp atışlarının arttığını göstermiştir. Bu nedenle annenin bebeğine konuşması, şarkılar mırıldanması bebek için oldukça olumludur. Buna karşılık depresyonda olan, bebeğini istemeyen anneler olum-

Oyuncağını söyle, mesleğini söyleyeyim!

Çocukların zekâ gelişimine yönelik yüksek lisans tezi hazırlayan Uğur Zat Tan, oyuncakların çocukların zekâ gelişimini, dolayısıyla da meslek seçimini etkilediğini söylüyor. "Çocuklar farklı ilgi ve yeteneklerinin belirlenebileceği farklı zekâ gruplarına göre (Gardner Çoklu Zekâ Kuramı) oyuncaklar ile tanışırılma şansı yakalarlarsa yetenek ve ilgileri belirlenebilir. İlgi ve yetenekleri hakkında bu ipuçları onların mesleki eğilimlerini belirler." Uğur Zat Tan Çoklu Zekâ'ya göre oyuncak seçimini ve bu seçimin meslek yönelimine etkisini şöyle sınıflandırıyor.

★ Çoklu Zekâ Kuramı'na göre oyuncaklar ve uygun meslekler

Dilsel zekâ : Kart ve pano oyunları, oyuncak telefon, hikâye yaratılabilecek set oyuncaklar, telsiz oyuncaklar.

Dilsel zekâ alanı: Editör, avukat, hakim, öğretmen, politikacı, kütüphaneci, postacı, farmakoloji, televizyon ve gazete raportörü, aktör.

Müzikal zekâ: Enstrümanlar, müzik dinlemeye imkan veren aparatlar, karaoke.

Müzikal zekâ alanı: Müzisyen, dansçı, eğlence sektörü çalışanı, müzik öğretmeni, şarkı sözü yazarı, besteci.

Mantıksal matematiksel zekâ: Bloklar, kümelenebilen ve yerleştirilebilen oyuncaklar, puzzle, pastel boyayla yapılan çalışmalar, tombala oyunları.

Mantıksal matematiksel zekâ alanı: Bankacı, muhasebeci, mali müşavir, bilim adamı, mimar, bilgisayar programcısı, marangoz, mühendis, kobi sahibi.

Uzamsal zekâ: Bloklar ve blok çeşitleri, çizim yapılabilecek herhangi bir materyal, oyun hamurları, parmak oyunlar, puzzle.

Uzamsal zekâ alanı: Artist, pilot, fotoğrafçı, kuaför, mimar, mühendis, marangoz, ressam, heykeltıraş.

Bedensel kinestetik zekâ: Bloklar ve blok çeşitleri, sallanabilen, tırmanılabilen, itilebilen, çekilebilen oyuncaklar, bisiklet.

Bedensel kinestetik zekâ alanı: Bedensel işlerde çalışan işçi, itfaiyeci, atlet, astronot, terzi, doktor, dansçı, koreograf, artist.

Kişilerarası sosyal zekâ: Bloklar ve blok çeşitleri, oyuncak telefon, kuklalar ve minyatür bebekler, bir konuya ait materyaller, giydirilebilir ve çıkarılabilir kıyafetler ve bebekler.

Kişilerarası sosyal zekâ alanı: Öğretmen, çocuk gelişim uzmanı, garson, hemşire, kasa görevlisi, psikolog, sosyal işler çalışanı, resepsiyonist, KOBİ sahibi, halkla ilişkiler çalışanı.

Doğa zekâ: Kum, su, taşlar, çiftlik hayvanları, oyuncak hayvanlar, oyuncak kürek.

Doğa zekâ alanı: Hayvanat bahçesi çalışanı, balıkçı, çiçekçi, veteriner, ormancı, peyzaj mimarı.

.....
★ *Aşırı otoriter, hiç ilgi göstermeyen, aldırmayan babalar çocuklarının utangac, kaygılı, hayata karşı güvensiz olmalarına sebep olabirler.*
.....

suz duygularını hormonlar yoluyla bebeklerine ilettiklerinden prematüre doğum, düşük kilo doğumların ortaya çıktığı da yine araştırmaların sonuçları. Bu çocukların ileriki yaşamlarında da güvensiz olmaları ve sosyal uyum sorunları ile karşılaşmaları olası.

İlk üç yılda anne ve bebek arasındaki ilişki, bebeğin zekâsına nasıl etki ediyor?

Bu dönem çocuğun zekâ gelişimi açısından belki de en önemli dönemdir. Gülümsemek, konuşmak, dokunmak, sarılmak, öpmek bebeğin gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunacaktır. Anneyle kurulan güvenli bir bağ bebeğin çevresini keşfetmeye ve becerilerini ortaya çıkartmasına fırsat verecektir. Bu dönemde bebeklerin algı ve hareket gelişimi, zihinsel, duygusal ve dil gelişimi çok hızlı olduğundan, farklı öğrenme deneyimleri ile (insanlar, oyuncaklar, eşyalar, hayvanlar, renkler) karşılaşmalarını sağlamak çok önemlidir. Ancak bu şekilde bebeğin beyindeki sinir ağlarının gelişimi hızlanır ve zekâ gelişimi de bundan olumlu yönde etkilenir. Eğer bebeğin doğuştan getirdiği bu sinir hücreleri arasındaki bağlarının gelişmesine sebep olacak uyaran ve ihtiyaçlar bebeğe verilmez ise bu hücreler ölür.

Bebekler zekâyı annelerinden aldığı söyleniyor, bu doğru mu?

Bu konu son zamanlarda fazlasıyla tartışılan bir konu olması itibarı ile yapılan son çalışmalar her ne kadar zekânın anneden bebeğe geçtiğini ifade ediyor olsa da biz Enstitü olarak buna kesin bir yanıt vermemeyi tercih ediyoruz.

Sosyal çevrenin zekânın gelişimine etkisi var mı?

"Sevdirmez, öptürmez, utangaçtır" diyerek bebeği insanlardan kaçırmak yerine onlarla ilişki kurabilmesi için cesaretlendirmek, bebeğin zekâ ve sosyal gelişimi açısından daha doğrudur. Çocuklar doyurulmaz bir merak, enerji ve etkinlik içindedirler. Eğer evdeki yaşam, disiplin ortamı bu girişkenliğe fırsat tanıyan, deneme-yanımlara olanak sağlayan bir yapıda ise çocukların girişkenlik duygusu gelişimini sürdürür; zihinsel becerilerini sınyayıp geliştirme fırsatı ortaya çıkar. Aksi durumda pasif, çekingen ve güvensiz çocuklar ortaya çıkar.

Zekâ gelişiminde anne ve babalara düşen görevler

- Çocuğunuzu 3 yaşına kadar televizyondan olabildiğince uzak tutun.
- Çocuklarınızla oyun oynayın. Erken çocukluk döneminde oynanan oyunlar bebeğin zekâ gelişimi için oldukça önemlidir. Oyun, sorumluluk alma, paylaşma, işbirliği yapma, problem çözme becerilerini geliştirme imkânı tanır.
- Yaşına uygun legolar, yap-bozlarla oynamasını sağlayın. Resim yapmasına destek olun.
- Resimler arasındaki farklılıkları bulma, hikâye tamamlama gibi bilişsel becerilerini geliştirecek oyunlar oynayın.
- Çocuğunuzun zihinsel yapısı ve öğrenme biçimine uygun aktiviteler ve hedefler belirleyin.
- Çocuğunuzun merakla her şeyi sormasından sıkılmayın, bıkmadan sorularına cevap verin. Konuşun ve o konuşurken de onu gerçekten dinlediğinizi, anladığınızı gösterin.
- Seçimlerine saygı duyun. Kendi başına giyinmesine, kendi istediği yemeği yemesine (belli koşullar dâhilinde) izin verin.
- Olumsuz davranışlarını cezalandırmak yerine, olumlulara ödüllendirin. "Yapabilirsin, başarabilirsin, üstesinden gelebilirsin" gibi mesajlar verin.
- Çocuğunuza model olun. Ondan yapmasını istediğiniz şeyleri öncelikle siz yapın. Örneğin, kitap okuyun, spor yapın, sanatsal aktivitelere katılın.

Çoklu zekâ kavramı nedir?

Çoklu zekâ kavramı 1983 yılında Howard Gardner tarafından geliştirilmiştir. Bu kurama göre zekâ, içinde bulunduğumuz sosyal ortamda yararlı şeyler yapabilmek, problemlere çözüm üretebilmek ve değişimlere ayak uydurup, yaşamı devam ettirebilmek için her kişide bulunabilecek yetenek ve beceri alanlarıdır. Her bireyde bu alanlar farklı düzeylerde bulunabildiği gibi, uygun imkânlar sağlandığı takdirde her birey bu alanları geliştirebilme kapasitesine de sahiptir. Bu kurama göre 8 çeşit zekâ vardır: Sözel-dilsel zekâ, mantıksal-matematiksel zekâ, görsel-mekânsal zekâ, bedensel-kinestetik zekâ, müziksel-ritmik zekâ, kişilerarası-sosyal zekâ, kişisel-içsel zekâ ve doğacı-varoluşçu zekâ. Bu zekâ alanları birbirleri ile iletişim halindedir ve bir iş yapılırken tek başlarına değil, bir kaçını arada kullanılır.

